

72 LIB. III. TRACT. V. DE SEPTIMO PRÆC. DECAL. CAP. III.
Excipe, si uterque sorti se committant ob ignorantiam valoris,
ut diximus n. 802. v. Notandum 4.

Sed hic dubitatur 1. an licet quis emeret scienter argentum
pro stanno, petendo à venditore ignorantem, ut condonet, quod amplius valeat? Omnino negandum, contra aliquos, quia talis donatio,
cùm procedat ex ignorantia, nulla est. Ita *Tamb.* l. 8. tr. 3.
c. 7. §. 11. num. 39. cum *Salas*, et *Salm.* c. 2. n. 172. *Less.* n. 84.

Item, si vendor ob ignorantiam rem venderet insimo pretio,
etiamsi vendor non interrogaret emptorem de rei valore (nam,
si interroget, certè tenetur empor valorem manifestare.) Ita
Salm. ib. *Lugo* D. 26. n. 137. et *Tamb.* n. 38. in fin. *Ratio*, quia
vendor tunc ob ignorantiam facile pretium minimum acceptat.
Excipit *Less.* nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, per
quam res vilius aestimatur. Sed huic sententiae nescio acquiesce-
cere. Non nego, quod ratione illius donationis nihil empor re-
tinere possit, quia non est vera donatio, quidquid dicant *Cajet.*
et *Arm. ap. Lugo.* At nescio, cur non valeat hujusmodi contrac-
tus, ut vera venditio? Ex una parte enim empor justè emit, in-
fimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, unde
ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sive interro-
get vendor, sive non) de rei valore ignorato, quando nullo
modo eum positivè decipit, aut cogit ad vendendum: Quod au-
tem vendor ignoret pretium illud esse infimum, per accidens
se habet, et ipsi imputandum est.

320. — Si vero res mixta venditur ut pura, quando verè sit
res perfectione aliis, et post mixtionem aliis non sit deterior, proba-
biliter vendi potest, vitio non manifestato, pretio communii.
Salm. n. 138. *Less.* n. 83. et consentit *P. Conc.* p. 307. n. 30,
cum sententia fere communii, ut asserit; modò, facta mixtione,
merx verè adæquet alias, quæ communiter venduntur. Sed du-
bitatur 1. an idem possit dici de vino mixto cum aqua? Negant
ib. *Salm.* sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera ad-
mittit *Less.* d. n. 83. cum *Lop.* et aliis, ut infra. Et satis proba-
bile videtur, nisi ex mixtione vinum accesceret, vel servari non
posset ab empto, qui ad servandum emeret, ut aiunt *Tamb.*
n. 27. *Serra* 2. 2. q. 77. a. 2. cum *Soto*, et *Conrado*, *Jo. de la*
Crux; et *Dian. ap. Moyam.* Saltem in hoc non videtur esse gra-
vis injustitia. Id confirmat S. Antoninus dicens: « Cùm aliqui
» sophisticant ea quæ vendunt, ut se servent indemnes, et cum
» aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res, emptores
» non vellent dare justum pretium, quia alii vendunt alia sic
» mixta minori pretio; videntur posse excusari, dummodo non
» fiant mixturæ quæ noceant corporibus in his, quæ venduntur
» in cibum et potum, et præcipue in medicinalibus. *P. 2. tit. 1.*
» c. 17. §. 4. » Confirmatur id etiam ex S. Thom., qui ait: « Cùm
» usus rei etsi non competit venditori, potest tamen esse conve-
» niens aliis, et si ipse propter hujusmodi vitium subtrahat quan-
» tum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vi-
» tium. 2. 2. q. 77. art. 2. »

DE CONTRACTIBUS. DUB. VIII. ART. I.

73

321. — Dubitatur 2. an sit injustitia vendere quid pro quo, ut
solent pharmacopole, si quod traditur, sit æquè, vel fere æquè
utile? Negant probabiliter *Spor.* c. 5. n. 74. *Salm.* c. 2. n. 174. cum
Lugo, *Sot.* *Dic.* *Medin.* *Salas*, et *Tamb.* l. 6. n. 9, dummodo
exigatur justum prerium rei traditæ. *Ratio*, quia tunc non adest
diversitas substantialis quoad finem emptoris. Rectè tamen
advertis *Tamb.* quod, ut vendor in hoc excusetur, debet esse
certus, non dubius de tali æqualitate virtutis.

322. — II. Si vitium est circa Quantitatem, quæritur, an
excusetur qui utitur mensura diminuta, ut consequatur justum
pretium, alias non consecuturus ob injustam taxam, vel injustum
monopolium ementum? Valde probabiliter affirmant *Lugo*
D. 26. n. 125. *Laym.* lib. 3. tr. 4. c. 17. §. 2. n. 15. *Pal.* D. 5.
p. 22. n. 5. *Spor.* de 7. *Præc.* c. 5. n. 76. cum *Sot.* *Val.* *Tol.* et
Salm. c. 2. n. 175. cum *Reb.* *Salas*, et *Dic.* *Ratio*, quia tunc iste
vexationem suam justè redimit.

323. — III. Si vitium denique est circa Qualitatem, quando
est de se patens, non tenetur vendor illud manifestare, ut
S.Thom. 2. 2. q. 77. art. 3. cum comm. Notant bene tamen *Salm.*
c. 2. n. 176. cum *Lugo*, *Laym.* *Dic.* et *Pal.* quod, si vendori
conset ignorantia emptoris, tenetur in conscientia vitium ma-
nifestare, vel damnum compensare; quamvis cæterū (ut dicit
Tamb. ib. n. 19. cum *Less.* et *Mol.*) contractus sit validus; nisi,
excipit *Less.* lib. 1. c. 17. n. 33, res adhuc sit integra. Excipi-
tur item, si qualitas transierit in substantiam, putā, si empor
expressè dixerit, nolo vinum, si non est vetus, *Tamb.* n. 21. cum
Dic. qui etiam notat n. 22. quod vendor dolo decipiens empo-
rem circa qualitatem, si res æquè illi non sit, vel fere æquè utilis,
tenetur vel contractum rescindere, vel damnum resarcire ad
arbitrium emptoris; et idem dicit *Habert* t. 4. p. 281. qu. 3.
Quando autem vitium rei occultum, et nocivum sit emptori, ut
si equus sit furiosus, domus ruinosa, rectè dicit hīc *Bus.* cum *Via*
art. 5. n. 3. teneri ex justitia venditorem illum de vitio monere.
Notat etiam *Via* q. 2. art. 5. n. 3. cum *Less.* quod, si empor
interroget, an res habeat certum defectum, tenetur vendor ma-
nifestare: alias venditio est nulla: Secus autem, si interroget in
genere, tunc, si res est utilis ad finem emptoris, venditio est va-
lida. Deinde notat *Tamb.* d. §. 11. n. 29. quod si vendor pro-
testetur, se nolle rationem dare de quocumque defectu, sed
vendere ut vulgo dicitur: *A sacco d'ossa rotte*: tunc ad nihil
tenetur. Unde meritò approbat *Tambur.* consuetudinem, quæ
alicubi viget, præsertim in nundinis magnis, quod ita vendantur
animalia, etiamsi vitia sint occultissima. *Ratio*, quia ad tol-
lendas lites ob commune bonum satis hoc coherestari potest à
consuetudine: Dummodo, intelligendum, non vendatur res ultra
justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habita ra-
tione illius vitii occulti.

324. — IV. Si scias occultè debitorem tuum non esse sol-
» vendo, injustum videtur, iis, qui id nesciunt, debitum illud

4

» vendere pretio ordinario; tum quia est dolus, tum quia vitium
» intrinsecum crediti non revelatur, Bonac. l. c. p. 10. Less.
» c. 21. d. 10. Fill. etc.

» 12. Etsi vendor sit pretium mercis mox minuendum,
» licet tamen vendere pretio currente, et non dicere emptori
» (secluso tamen dolo, fraudibus, et mendaciis, quibus emptorem
» allicere ad emendum ei non licet); quia pretium currens simpli-
» citer adhuc est justum, Bon. q. 2. p. 5. n. 12. ex Az. et Fill. etc. »

Sed de hoc dubitatur inter DD. Alii enim, ut Rodr. Med. Gob. etc. c. 2. n. 107. negant posse vendi pretio currenti rem, quæ scitur mox minoris valitura, quia tunc res illa ex tali circumstantia minus valet: Et hanc recte Salm. cum Pal. probabilem vocant. Alii tamen affirman, ut cum Bus. Less. c. 21. n. 40. Tourn. t. 1. p. 448. Salm. n. 108. cum Caj. Bon. Pal. Sot. Trull. ex S. Thom. qui 2. 2. q. 77. art. 3. ad 4. expresse hoc docet, inquietus: « Vendor, qui vendit rem secundum pretium quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est non exponat. » Ratio, quia non est respiciendus valor futurus, sed præsens, qui non variatur ex notitia particulari, sed ex communi aestimatione: Et hanc sententiam veriore censeo, si vere notitia sit particularis, non autem si communis. Sic pariter contra, bene aiunt P. Conc. t. 7. pag. 302. num. 20. Tourn. pag. 447. cum Bann. Caj. Mald. et Salm. licet cuique emere merces pretio currenti, scienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorant venditores, ut probatur exemplo Josephi Gen. 41. Item dicendum cum Tourn. p. 449. et Conc. pag. 303. n. 21. bene te posse emere pecunia, quam private scis brevi prohibendum; modò, semper intellige, absint mendacia, vis, aut fraus. Utrum autem emptor, aut vendor eo casu peccet contra caritatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno? Resp. S. Thom. l. c. « Abundantioris esse virtutis, si pretium minuat. » Sed, si non minuit, regulariter non peccat, ut dicunt Tourn. dict. p. 449. et Salm. ib., quia sic ille consultit rebus suis, licet damnum per accidens alteri eveniat. Certum autem est non teneri cum suo damno rem manifestare, ut Contin. Tourn. t. 1. p. 44. Ronc. de Contr. c. 5. q. 6. Restit. 2. et Salm. c. 2. n. 107. cum Less. Bon. Trull. etc. Ratio, quia ex una parte non laedit caritatem, qui utitur jure suo justè consulens rebus suis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patiatur; ex altera parte non tenetur notitiam illam manifestare cum suo incommmodo, ut aiunt Less. l. 2. c. 21. n. 40. et iudicem Salm. ib. cum Sot. Caj. Bann. Pal. Bon. Nav. etc. communiter. Dicitum est regulariter, nam excipiunt 1. Tourn. et Ronc. si tali venditione emptor reduceretur ad extremam vel gravem necessitatem; sicut enim caritas precipit, ut subveniamus proximo graviter indigenti, sic vetat, ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus. Excipit 2. Ronc. si ille causa talis notitiae venderet in majori quantitate, quam foret venditurus cum gravi damno emptoris; nisi iste adhuc eamdem quantitatem eodem pretio emp-

turus fuisse ab aliis: At Salm. l. c. meritò sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. Excipit 3. Ronc. si is posset mercem suam pluribus vendere, et vendit uni; vel si posset vendere alicui, qui statim iterum venderet alii rem consumpturis, et venderet alteri rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. An autem in his omnibus casibus vendor semper graviter caritatem laederet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem auctoribus citatis, nempe quod caritas non vetat, ne sibi quis consulat utendo jure suo, licet alteri per accidens damnum obveniat.

823. — « 13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio, v. g. » infimo, vel moderato, et is vendat rigoroso, probabile est, ut » habet Ang. v. Emptio, non teneri restituere, sed posse retinere » excessum, cum sua industria acquisiverit. Aliud tamen est de » famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur » meliori modo vendendum, quo possunt, in utilitatem domini: » Vide Less. a. 18. C. Lugo d. 29. §. 9. »

Quæritur, an tradita tibi re ad vendendum, pretio designato, possis tibi retinere quod plus ex ea retrahes? Certum est nihil posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sive pretio conductus ad vendendum. Alioquin, duæ adsunt sententiae: Prima, quam tenet Bus. mox supra cum Angel. et probabilem putant Viva de Contr. q. 2. art. 3. n. 5. ac Mazz. t. 2. p. 122. q. 4. affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultra pretium assignatum, quia excessus ille non rei, sed tuæ industriæ fructus est. Secundâ tamen sententia vera, quam tenent Less. l. 2. c. 21. n. 138. Lugo D. 26. n. 150. Spor. Compl. de 7. Præc. c. 5. n. 38. Ronc. de Contr. c. 9. q. 1. R. 2. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 9. n. 10. Tourn. t. 1. p. 473. Conc. t. 7. p. 293. n. 13. Salm. c. 2. n. 72. cum Sylvest. Pal. Vill. et Fag. (qui apud Renzi de 7. Præc. c. 6. q. 13. primam sententiam putat improbabilem) negat te posse retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia assignatio illa facta est à domino ne infra, non autem ne supra res vendatur. Excipiunt vero Salm. n. 71. et Ronc. l. c. consentique Croix l. 3. p. 2. n. 114. si dominus commiserit vendere in uno loco, et tu, facta ibi diligentia, plus vendas in alio valde distanti. Sed merito id negant Lugo l. c. v. Quarto, Spor. Tamb. et Tourn. ll. cc. tunc enim tantum potes retinere pretium tui laboris, non autem totum excessum retractum ex re, quæ semper domino suo fructificat. Et idem dicendum sentio (quidquid dicant Salm. n. 76.), si tibi alter commiserit aliquid tanti emere, et tu minoris émas, adhibita diligentia extraordinaria: eo casu, præter valorem tui laboris, non poteris plus à domino exigere, quam impendisti, cum nomine suo, non tuo rem emisti.

Bene autem poteris excessum ex re vendita retractum tibi retinere in sequentibus casibus. I. Si res tua industria sit meliorata, et ideo pluris vendas, ut concedunt P. Conc., et Tourn. ll. cc. cum Salm. n. 71. Ratio, quia, ut communiter docent Mol. Dic. et alii cum Croix l. 3. p. 2. n. 213, fructus mixti, scilicet provenientes tam ex natura rei, quam ex industria, non debent

restitui domino à possessore tam bonæ quam malæ fidei, nisi quantum respondent naturæ, non verò quantum respondent industria: fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tanquam instrumentum sibi lucrantis. II. Si tacitè cum domino conveneris, nihil ei dare ultra pretium designatum; ita *Lugo Disp.* 26. et n. 150, *Salm. cum Pal. Salas*, *Led.* etc. Quod utique intervenire asserunt, si dominus pro tuo labore nullum assignet stipendum. III. Si lucrum sit parvi momenti, ut *Spor.* et *Tamb.* II. cc., quia tunc facilè præsumitur dominus consentire, ut modicum illud lucrum tibi retineas. IV. Si tu, facta communis diligentia, et pretio majori non invento, rem tibi emas, et postea pluris vendas, solvasque domino solum assignatum. Ita *Lug. dict.* n. 150, v. *Quinto*, *Less. c. 21. num. 139*. *Tourn. p. 174*. *Vico l. c.* et *Salm. n. 75*. *cum Vill. et Mald.* Et idem ait *Lugo. n. 151*. si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretio, et tu invenias rem pretio minori; poteris tunc rem tibi emere, et postea eam vendere illi alteri preuo majori, dummodo postea adhibita diligentia ordinaria, non invenis occasionem rei emendæ, nisi illo majori pretio. Additque *Lugo n. 152*, tunc censeri, quod tu volueris rem tibi emere, aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, et simul assumendi periculum rei, si forte periisset. Id tamen bene advertit *Lugo*, non esse licitum Clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideo emant, ut postea non mutatam carius vendant, ut in *Dub. seq.* fusiùs declarabimus.

Quid, si tu gratis te obtuleris ad vendendum, vel emendum? Nihil posse retinere dicunt *Mol. D.* 363. et *Less. c. 21. n. 138*. Sed *Ronc. loc. cit. Spor. n. 41*. *cum Fagund. Tamb. n. 6*. dicunt posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi; sic enim fuisti quidem mendax, et non fidelis, sed non fuisti injustus, cum tuus labor jam pretio dignus erat. Et hoc probabilius mihi videtur, modò dominus jam priùs statuisset vendere rem illam, et modò alter non fuisset, qui gratis rem domino venderet.

826. — « 14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eò quod sint Parochiani mercatorum, vel saepe ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere dummodo alias fideliter agant, quia nulli fit injuria: et cum mercatorum plurimum intersit, ut tales ad ipsorum potius, quam ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem, *Filliuc. Dian. p. 1. t. 8. R. 26*. Negat tamen *Salas*, eò quod mercatores falsò dicant se remittere, ut allificant. »

Cantè igitur, ut bene advertit *Cont. Tourn. l. 1. p. 464. v. Colliges*, permittendum est sartoribus ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquando mercatores revera potius simulant ipsis donare, quam donent, ita ut si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Cæterum, si sartor fideliter

77
negotium domini gerat, et mercator ei aliquid donet verè gratis, quia suam officinam ille frequentat, vel ut eum alliciat ad suam officinam frequentandam, licet sartor posset retinere donatum, modò moralem diligentiā adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretio minori; ita *Tourn. l. c. Spor. de 7. Præc. c. 5. n. 37. cum Bus. mox supra, et Salm. c. 2. num. 76. cum Fill. Trull. Dian. etc.* Præterea advertunt *Salm. ib.* nihil posse exigere Sartores ob lucrum, quod iis cessat, cessando ab opere, causa adeundi mercatores ad vestes emendas, quando ipsi ultro ad emendum se offerunt. Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset, qui gratis domino emeret ut diximus mox supra n. *anteced. in. fin.* (*V. Not. XXXIV, pag. 366.*)

827. — « 15. Cum res duabus in solidum est vendita, is dominum acquirit, qui tradita est dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei qui prius tempore emit, et alter habet actionem in vendorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vide *Less. l. c. et Card. Lugo. d. 26. sect. 9.* »

Si res igitur sit vendita uni, et postea tradatur secundo emptori, istius fit. Excipe 1. nisi hic secundus emptor sit conscius prioris venditionis; ita *Less. l. 2. c. 19. n. 142. cum Gloss. in c. Si tibi de Præb. in 6. P. Conc. t. 7. p. 267. n. 4. Salm. tr. 14. n. 10. cum com.* Et hoc etiamsi hic secundus emptor sit persona privilegiata, ut *Tourn. l. 1. p. 456. Conc. l. c. Salm. ib. cum Less. et aliis communiter*; tunc enim iste tenetur rem tradere primo emptori: sed non ante sententiam, si forte ipse induxit venditorem ad rem ei secundo vendendam, ut *Less. Salm. et Tourn. ll. cc.* Excipe 2. si primus emptor sit privilegiatus, nempe locus pius, aut Universitas; *Tourn. p. 455. Conc. p. 267. n. 4. et Salm. n. 9.* Excipe 3. si res sit tradita secundo titulo gratiose; nam hic debet rem sibi traditam restituere emptori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti C. de Rev. his quæ etc.* Hæc tamen restitutio non debetur, nisi aliis emptor petat intra annum, ex *l. 1. D. Quæ in fraud. Ita Less. Tourn. et Salm. l. c.*

828. — « 16. Si res pereat ante traditionem, et sit certa, ac determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expressè conventum sit, aut vendoris culpa pereat. (*V. Not. XXXV, pag. 366.*) Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10 medios tritici ex granario, oves ex grege), aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut acervum totum tritici uno floreno in singulas mensuras), tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. Vide *Less. d. 12. loc. cit. Card. Lugo. d. sect. 14. n. 216. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bonac. q. 2. p. 8.* * (Excipe, si emptor sit in mora, ne res sit dimensa, ex *l. Lector D. de Peric.* Nota tamen, quod incrementum, et decrementum rei etiam indeterminatæ spectat ad emptorem. *Salm. c. 2. n. 13. cum Less. Bon. etc.*) *

« 17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persolverit, quia res domino perit. *Laym. Bon. ll. cc.* »

829. — « Quæres, an, et quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius?

« Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, et damno emergente, Bon. d. 3. q. 3. p. 10. ex Mol. Less. Tol. Filii, quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi certa, quia si credita sint incerta, periculosa, et litigiosa, aut cum difficultate exigenda, licet is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major; quia cum tali periculo, et difficultate minus valent, Bon. loc. cit. Trull. l. 7. c. 20. d. 8. »

Creditum incertum, vel difficilis exactionis licet potest minoris emi, et si ementi sit facile illud integrè exigere: quia premium sumitur à communī aestimatione, non ex circumstantia particulari ementis, ut dicunt ex S. Th. 2. 2. q. 77. art. 1. Less. l. 2. c. 21. n. 78. Lugo d. 25. n. 84. Salm. c. 2. n. 156. cum Mol. Bon. Trull. contra alios. Sed in dubium revocatur, an creditum liquidum possit licet emi minori pretio quam insimo? Prima sententia affirmat, quam tenent Caj. v. Usura, Arm. eod. v. n. 33. Nav. c. 17. n. 231. Sanch. Cons. l. 1. c. 7. d. 17. Tol. l. 5. c. 31. in fin. Auctor in Add. ad Anac. de Vendit. q. VI. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 8. n. 3. cum Dic. et probabilem putat Lug. D. 26. n. 95. adhaeretque Azor. l. 3. l. 7. c. 10. q. 5. vers. In hac, cum Abb. in cap. Ex parte de Alien. mut. et S. Bern. Sen. p. 2. Serm. 34. Diana p. 1. tr. 8. Res. 49. cum Sa. Malder. Philiarcho, et Fab. item Innoc. Banez, Trull. et Serra ap. Salm. c. 2. n. 159. et refert Less. l. 2. c. 21. n. 66, sic docuisse Lovanius Cardinalem Bellarminum. Ratio, quia hic contractus non est mutui, sed emptionis, quia non emittur pecunia, sed actio ad illam; et ideo justum censemur premium, quod communiter negotiatores pro talibus chirographis solvere solent. Secunda vero sententia negat, eamque tenent S. Th. Opusc. 68. Less. l. 2. c. 21. n. 67. Lugo D. 26. n. 96. Salm. n. 160. cum Pal. Sylo. etc. Croix l. 3. p. 2. n. 984. Laym. l. 3. tr. 4. c. 17. §. 5. n. 33. Azor. l. c. Viva de Contr. q. 2. art. 2. n. 8. Spor. de 7. Præc. c. 4. n. 49. et alii plures. Ratio, quia actio ad creditum liquidum revera, cum nullum adsit periculum, aut sumptus pro eo recuperando, tanti valet quanti ipsa pecunia debita; unde emere vilius actionem illam anticipata solutione, quando nullum intervenit incommode, est virtualis usura. Hæc sententia est quidem suadenda, ut communior et tutior, sed primam, tum ob auctoritatem DD. tum ob rationem, sicut Azor. et Laym. reprobare non audient, ita nec ego, modo absit omnis animus usurarius; Res enim naturales, ut bene ait Petr. tom. 2. p. 348. premium non habent, sed tanti valent, quanti ab hominibus aestimantur, ex l. Pretia 62. D. ad l. Falc. apud Cabass. Constat autem (ait Laym.) quod,

cum talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter aestimantur, quam presentes pecuniae, et hæc diminutio aestimationis oritur ex difficultate exactionis, à qua communiter prefata chirographa solent non esse immunita. Unde iidem Lugo loc. cit. n. 99. Croix, et Spor. licet secundam sententiam sequantur, dicunt tamen, quod ea speculativè loquendo est vera, seu non practice, nam in praxi communiter hujusmodi credita vix sunt libera à periculo exactionis, vel saltem à molestiis, et sumptibus. Cum autem in praxi communiter hæc credita sint obnoxia hujusmodi periculis, et incommode; idcirco non improbable videtur, pretio ipsa decrescere juxta communem hominum aestimationem, et ideo minoris emi posse. Alia autem est ratio mutui, alia emptionis; ex mutuo enim nihil praeter sortem exigi potest, nisi titulus extrinsecus ipsi accedit; in emptione autem sola aestimatio hominum constituit justum premium rerum, hinc præbet titulum minoris emendi.

830. — 1. Usuram committunt i. Ministri Regum, et Principum, etc. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus, concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali, Con. l. c. Nao. Mol. Salm. etc.

« 2. Minoris emi possunt regulariter credita, et stipendia, sive salario debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula et molestias in exiendo, quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore praesenti, vel etiam præterito fuerint solvenda. Bon. l. c. ex Reg. Mol. etc.

« 3. Si ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, et tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia aliqui præmium ex delicio suo reportaret. * (Hoc certum est ap. omnes, v. Salm. c. 2. n. 157.) * Mol. d. 313. Fill. Bon. loc. cit. Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, et malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent Auct. cit. Adduntque Sal. et Mol. l. c. non esse liberum quæstoribus, etc. quibus incumbit solvere Magnatum debita, uni potius solvere, quam alteri (nisi quis forte jus præ aliis habeat: Vide supra de ordine Restit.) sed teneri omnibus solvere pro rata, Bon. l. c. Vide Trull. l. c. d. 10. »

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, et quibus illicita.

831. Quando Clericis negotiatio sit graviter illicita? — 832. Quid si Clericus negotiatur alieno nomine? — 833. Quid si negotiatur per alium? Et vide ibi sanctum ex Bulla Benedicti XIV. — 834. An liceat Clerico, aut Religioso emere animalia, ad ea vendenda saginata in pascuis suis? — 835. An liceat emere pecora ad ea saginanda

ex pascuis alienis? — 836. An liceat emere agrum cum fructibus? An vendere carius, ut ematur vilius? An emere lanas ad vendendum pannum? — 837. An liceat Clerico absolute negotiari pro necessitate sui, vel familie? — 838. An aliquando Laicis negotiatio sit illicita? An liceat Clericis gerere negotia, sive procurations Secularium?

831. — « RESP. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integrum, et non mutatum^{*} (*secus in melius mutatum*. S. Th. 2. 2. q. 77. art. 4 ad 1.)^{*}, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod, quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, et valde distractivum, ac indecens statui Clericis cali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in Sacris^{(Constitutis in Sacris et religiosis omnibus tantum, ut Salm. c. 2. n. 37. Lugo D. 26. n. 25. Less. c. 21. n. 4. et alii communiter, ex c. Secundum 6. Ne Cler. vel Mon. Id affirmat etiam de Nooitius Tur. ap. Lugo; sed Lugo meritò de hoc dubitat, quia Nooitii in odiosis non veniunt nomine Religiosorum)^{*}; ita ut mortaliter peccent^{*} (ut habet communis), (sed non contra justitiam); et incurvant suspensionem, et excommunicationem, ferendæ tamen sententiæ; Salm. ib. De immunitate gabellarum autem, vide Salm. l. c.)^{*}, si multam negotiacioni dent operam, ut ait Less. quem p. loc. cit. d. 1. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 7. Bon. de contr. d. 3. q. 1. p. 5. C. Lug. d. 26. s. 3. n. 19. »}

Communis igitur est sententia, non prohiberi negotiacionem Clericis in Minoribus. Ita Contin. Tournely. t. 1. p. 467. n. 1. Habert. t. 4. p. 288. Conc. t. 7. p. 279. n. 5. Lugo D. 26. n. 25. et Salm. tr. 14. c. 4. n. 37. Dubitatur autem, an veterum Beneficiatis in Minoribus? Negant Mol. D. 342, et Trull. ap. Salm. l. c. qui id probabile putant cum Fill. t. 2. tr. 36. c. 1. q. 8. n. 20. Sed melius tenendum oppositum cum communi sententia, quam tenent Lugo D. 36. n. 26. Salm. Tourn. Conc. Habert. ll. cc. item Sa, Tab. Reb. Salas ap. Lugo, ex c. Placuit 3. C. 21. g. 3. ubi prohibetur negotiatio non solum Presbyteris, et Diaconis, sed etiam Clericis: quod saltem de Beneficiariis in Minoribus intelligendum est nec intelligi potest de Subdiaconis, dum in tertio saeculo quo peractum fuit Concilium Carthaginense III, cuius est praefatus Canon, nondum Subdiaconatus ordo inter sacros connumerabatur; etenim adhuc tempore Urbani II (qui vivebat anno 1031), tantum Ordines Presbyteratus, et Diaconatus erant sacri, ut patet ex Conc. Benevent. Dist. 60. c. 4. ap. Tourn. t. 10. p. 250. Ratio autem, cur Beneficiariis negotiatio sit interdicta, est, tum quia Beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote addicti Ministerio ecclesiastico, tum quia ex Bullis Pontificum, ut asserit Lugo, Beneficiarii, non solam in Majoribus, sed etiam in Minoribus constituti exploriantur bonis acquisitis ex negotiacione; ergo etiam iis negotiatio est interdicta. Sententia autem contraria, nescio quo valido fundamento nitatur.

« 1. Si Clericus semel, iterumque tantum negotietur, in ma-

teria non gravi, v. g. libros, cruces, etc. emat, ut occultè iterum vendat carius, non est mortale. Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo. l. c. »

Non peccat graviter Clericus bis, vel ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate, quia jura loquuntur de exercente. Ita Less. l. 2. c. 21. num. 4. Lugo d. 26. n. 24. Salm. de Contr. c. 2. n. 38. cum Vill. etc. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon. ubi prohibetur Clericis, negotium injustum exercere. Hinc, etiamsi semel in materia gravi negotiatur, nec etiam peccare graviter, probabilitet tenet Caj. Salas, Delbene ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1003. Imò Cajet. Michael de Palao et Rod. ap. Salm. ib. dicunt non esse grave, etiam frequenter negotiari, quando fiat sine scandalo, et negotiatio non sit turpis, nisi præcedat monitio. Sed Salm. hoc recte inquiunt minime admittendum, cum jura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant: monitio autem tantum requiritur ad poenas incurriendas, non verò ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cùm illud à lege interdicatur, utpote statui Clericali per se indecens.

832. — Notandum hic ex Bulla Bened. XIV contra Clericorum negotiationem, edita Romæ 25. Febr. an. 1741 quæ incipit, Apostolicæ, statutum esse, quod Constitutiones, et poenæ contra Clericos negotiantes intelligentur etiam pro Clerico, qui non suo, sed alieno nomine quomodolibet illicitam negotiationem exercet Item quod negotia a Laicis incepta, si ad Clericum quovis titulo deferantur, statim sint dimittenda; Quod si non possint dimitti sine detimento, permittitur continuatio, sed tantum ad tempus, et per interpositam Laici personam, ac de licentia S. C. Concilii (aut Ordinarii, si sit extra Italiam); alias incurret Clericus eamdem spoliis poenam.

833. — Plures autem AA. dicunt non peccare graviter Clericos, qui per alios negotiantur, dantibus ipsis pecuniam, aliis ponentibus industrias; nisi eorum superintendencia esset tanta, ut ipsimet negotiari viderentur; ita Salm. de Contr. c. 2. n. 38. Lugo Disp. 26. n. 36. in fin. cum Laym. et Castr. apud Croix l. 3. p. 2. n. 1009. Sed hodie oppositum omnino tenendum ex Bulla Benedicti XIV Apostolicæ, edita 25 Febr. ann. 1741, ubi statutum est poenas inflictas adversus Clericos illicitos negotiatores, extendi etiam ad Clericos illicite (verba bullæ) « sub alieno laici nomine quomodolibet negotiales, perinde ac per seipsos, ac proprio eorum nomine negotia ipsa illicita exercent: » quod intelligitur (ut ipse Benedictus clarius explicavit de Synodo t. 2. l. 9. c. 6. n. 4. et 5.) de Clericis, qui per laicos negotiantur, lucrum pro seipsis acquirendo. Quod patet sic esse intelligendum etiam ex eadem Bulla, ubi Pontifex immediate post relata verba declarat, quod bona sic a Clericis alieno nomine sibi acquisita ad spoliis poenam subjiciantur. Præterea ex Bulla regnantis Clementis XIII Cum primum, data 27. Sept. anno 1759, confirmatur Bulla Benedicti, et rursus expresse prohibetur Clericis, ne negotientur per interpositam personam, et præsertim ne per alios

cambium actionum contrahant. Insuper in hac Bulla Clemens præcipit, quod etiamsi adsit necessitas Familiae, Clericus nequeat negotiari sine Dispensatione Sedis Apostolicæ, si sit intra Italianam; Episcopi vero, si extra Italianam. Præterea addit, quod si aliquis contractus negotiationis dubitatur, an licet possit a Clerico imiri, vel ne, «expeditissimam ait esse vram scribendi ad S. C. Concilii, »quæ dubium decernet.»

834. — «2. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant, quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum, Mol. Less. C. Lugo sect. 3. n. 29. Ut nec si greges alant, ut foetus, lac, lanam vendant, C. Lug l. c. Ubi tamen negant licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eò quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in Concil. Carthag. III. l. c.»

Certum est non esse licitum Clericis vel Religiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita cum Bus. ut supra Lugo de Contr. D. 26. n. 29. Less. l. 2. c. 21. n. 6. Laym. de Contr. c. 13. §. 7. n. 40. Ronc. de Contr. c. 2. q. 4. R. 2. etc. Ratio, quia (ut dixit Bus.), quamvis hæc proprie non sit negotiatio, tamen vetitum est a Conc. Chalced. (non Carthag.) ut habetur in c. Pervenit. 1. caus. 21. qu. 3. ubi sic dicitur: «Pervenit in S. Synodus, quia de eis in Clero connumerantur quidam qui propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, et causas sacerulares suscipiunt; et seipso quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem sacerularium concurrunt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiunt. Decrevit igitur S. Synodus neminem deinceps eorum, sive Clericum, aut Monachum, conducere possessiones, aut miscere sacerularibus procurationibus.» E converso licitum est Clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, et illos vendere, quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita Salm. loc. cit. cum Mol. Fill. et Bus. ut mox infra. Licitum esse etiam emere pullos equinos, ut postea domitos vendat, dicit Pal. tr. 16. D. 4. p. 13. §. 3. n. 3. cum Gutt. et Lassarte: sed hoc parum mihi arridet.

835. — An verò liceat Clerico emere pecora, vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut fætibus, lacte, lana lucrum faciat? Communiter id admittunt DD. si in propriis prædiis animalia saginentur, vel alantur, ut Less. l. c. n. 6. Lugo n. 29. Pal. n. 3. Laym. n. 40. Sulm. n. 41. Ronc. l. c. R. 1. Sed dubitatur, an liceat ea alere ex prædiis alienis, ut postea vendantur? Si ad hoc conducantur prædia aliena, censeo omnino dicendum, quod non liceat, ex citato Conc. Chalced. (nisi alicubi contraria vigeret consuetudo) Ratio, quia si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tanto magis videtur id vetitum ad animalia saginanda. An autem liceat Clerico emere fructus alienorum agrorum ad animalia saginanda, et saginata vendenda? Generaliter loquendo, id concedunt Viva de Contr. q. 2. art. 4. n. 7. et Salm. n. 34. modo

absit scandalum. Sed negant Laym. l. c. et Spor. tr. 6. c. 5. n. 102. Verumtamen nequeo intelligere, cur hoc absolute sit illicitum, cum ex una parte hæc non sit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata carius vendatur, certum est non esse negotiari, sed premium sui laboris accipere, ut docet D. Thom. 2. 2. quest. 77. art. 4. ad 1. cum aliis. Ex alia parte nullo Canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quocumque non constat a Lege prohibitum, ut fusè probatum est 1. 1. n. 48. Dicit Laym. hoc prohiberi quia dedecet statum Ecclesiasticum. Sed respondeo, vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum: Quod per se dedecet, nequit dici; nam si hoc esset, etiam Clericum dedecret animalia saginare in prædiis propriis, quod communiter DD. cum ipso Laym. permitunt. Si vero ob scandalum, ergo, secluso scandalo, non est illicitum.

836. — «3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui, Card. de Lugo l. cit. ex Molin. Fill. etc. 2. Si id, quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutantato consilio, carius vendat, ib.»

Notandum est deinde, quod, ut negotiatio Clericis vetita sit, requiritur animus vilius emendi, ut vendatur carius; unde licet eis vendere carius, ut emant vilius, Salmant. num. 42. Sic patriter non est vetitum Clericis, vel Monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere, si pretium illius crescat, ut viilius simile emant, quia «hoc non est propria negotiatio (ait S. Th. 2. 2. q. 77. art. 4.); nec pertinet ad negotiatores; sed magis ad oeconomicos, et politicos, qui habent providere vel domui vel civitati de necessariis ad victim.» Item nec prohibetur iis emere plura pro securitate suæ provisionis, et quod superest etiam carius vendere, quia emunt ne provisio deficit, ut aiunt Lugo D. 26. n. 32. Mazzott. tom. 2. p. 128. Licitum etiam est Clericis emere ferrum, ad vendendos gladios: colores, ad vendendas picturas: lanas, ad vendendum pannum: modo tamen ipsi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem; ita Lugo n. 34. Salm. cum Mol. et Malder. Et hoc affirmant, etsi lanæ essent propriæ; de hoc tamen dubitat Lugo. An verò liceat conducere equos ad eos locandos? negat adhuc Mol., sed concedunt Lugo et Salm. n. 42.

837. — «4. An verò, et quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate? V. C. de Lugo d. 26. s. 4. n. 36. Trull. l. c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c. 40. art. 1.»

Commune est apud DD. licitum esse Clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ita Less. l. 2. c. 21. n. 6. Lugo D. 26. n. 37. et Salm. c. 2. n. 39. cum Mol. Sa. Nao. etc. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon. ubi dicitur: «Nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas, etc.» Sed hic dubitatur, quænam necessitas re-

quiratur, vitæ, an statū? Nimis rigide Laym. c. 13. §. 7. n. 39. requirit necessitatē ad vitam sustentandam. Sed communis et probabilius Pal. t. 16. D. 4. p. 13. §. 3. n. 8. Spor. tr. 6. c. 5. n. 102. Croix l. 3. p. 2. n. 1006. et Mazzott. de Contr. c. 3. p. 127. in fin. dicunt sufficere necessitatē gravem ad statum decentem, nempe si aliter Clericus cum sua familia commodè sustentari nequeat. Ratio, tum quia Lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo; tum quia prohibitio, cùm facta sit ob decentiam statū, non censetur prohibere id quod necessarium est ad decentem statum servandum suum vel suorum.

338. — Notandum est ultimò, quòd negotiatio, licet tantum Clericis prohibita sit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe si unus vel pauci mercatores emant in magna quantitate res necessarias ad victimum, vestitum, vel ad usum communem civium, antequam hi sufficienter de illis sibi provideriut, ut postea vendant pretio majori, quam juxta fori aestimationem venderent. Ita Salm. c. 2. n. 44 et 45. cum Trull. Sot. Sylo. etc. Et addunt in hoc peccare eos contra justitiam, et teneri ad restitutionem. Sed oppositum non esse improbabile, ait Less. l. 2. c. 21. n. 151. cui adhaerent Palaus, Molin. Dic. et Dian. ap. Salm., dicentes, quòd isti potius peccant contra caritatem, et contra justitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cùm nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen Less. n. 152. si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile; Sed vide dicta num. 815. Admittunt autem Salm. d. n. 44. cum communi, posse mercatores vendere merces pretio majori, si emant eas, antequam in urbem invehantur. Sicut etiam admittunt, quòd dives in urgenti necessitate civium, possit emere frumenta, ut moderato lucro postea vendat, et sic eorum necessitati subveniat.

Valde refert hīc ultimo loco quārere, an liceat Clericis gerere negotia, sive procurationes Sæcularium? Certum est illicitum esse Clericis exercere Officium Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris pupillorum, item Tabellionis, et quaecunque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia, vel de bonis administratis. Et ob hanc causam tales Clerici sunt irregulares ex c. un. de Obligatione ad Ratioc. Advertit tamen Mazzot. de Irreg. t. 4. p. 463. cum Tamb. Ugolin. et aliis, quòd si à Clerico suscipiatur administratio post Ordinationem, non incurrit Irregularitas, cùm haec non inveniatur expressa in jure. Deinde advertunt Salm. de Censur. c. 9. n. 63. cum Pal. Bonac. Corneio, et Sayro, quòd ut Clericus qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficit, quòd, deposita administratione, idoneam fidejussionem de gestis præbeat. Imò (ut addunt iidem Salm. cum Pal. Suar. Bon. etc. ib.) sufficit, quòd reddit rationes, et administrationem deponat, etiamsi debita non solverit. Communiter autem DD. cum Salm. n. 74 docent quòd Administratores locorum piorum, aut viduæ, aut

pupilli indigentis, qui causa pietatis tale onus suscepint, bene possunt ordinari etiam te nrq; edditas rationes, argumento ex c. 1. Ne Clerici, vel Mon. c. .a.3 r. clarius ex c. Pervenit, Can. 21. q. 3. ac c. Indicat. 5. dist. 69.

Ad quæsitum veniamus communiter docent Less. l. 2. c. 21. v. 6. Pal de Censur. D. 6. p. 13. n. 8. Bon. eodem tit. p. 4. n. 4. Salm. eod. tit. c. 9. n. 28. cum Suar. Laym. et aliis, illicitum esse Clericis procurationem gerere personæ sacerularis privatæ non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes, ut habetur ex c. Sed nec 4. Ne Cler. vel Mon. ubi sic dicitur: « Sed nec pro- curationes villarum, ut jurisdictiones etiam secularis.... Cle- ricorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adver- sis hæc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis (ad Tm. 2.) : Nemo militans Deo implicat se sacerularibus negotiis; ab ecclesiastico fiat Ministerio alienus, pro eo quòd, officio Clericali neglegto, fluctibus sæculi, ut Potes- tibus placeat, se immergit. » Ex præfato autem textu infer- tur 1. talem Clericum incurrire suspensionem ab Officio, sed nonnisi ferendæ sententiæ, à qua excusat ignorantia, etiamsi fuerit crassa: cùm ibi oppositum sit verbum præsumat, quod importat commodam contumaciam per scientiam censuræ. ut dicemus l. 7. n. 47. Infertur 2. cum Ronc. de Contr. cap. 2. Reg. in praxi 5. illum Clericum serio increpandum esse in hac ma- teria, qui ita se immerget in hujusmodi procurationibus, ut sua ministeria cogeretur negligere, prout deducitur ex verbis textū allati, « officio clericali neglegto, fluctibus sæculi se im- mergit. » Hinc non auderem damnare de mortali Clericum, qui ob talem procurationem sua ministeria non negliget: Maxime si id non faceret avaritiæ causa, sed ad decentiū statum suum et familiæ conservandum.

DUBIUM IX.

Quid sit contractus Censūs, et an liceat.

839. Quando census est licitus? — 840. An liceat census super per- sonas? — 841. Au pereat census, pereunte re censuata? — 842. An liceat apponere in censu pactum assecrationis? — 843. An sit licitus census redimibilis ex utraque parte? — 844. An et quando liceat census vitalitatis? — 845. Quæ conditions requirantur in Buila Nicolai V. — 846. Conditions requisitæ in Bulla S. Pii V. Conditio I. Ut census constituantur super re stabili, et designata. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat pactum de solutione anticipata. IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. An re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio? Dub. 3. An, pereunte re specialiter designata, maneat obligata alia bona hypothecata? Conditio V. Ut censuarius non privetur rem alienare. VI. Ne apponatur poena pro pensione non soluta. VII. ne census creetur ex pensionibus non solutis. VIII. Ut censor non possit pretium repeteret, et ut censuarius possit